

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 369.03:368.01

Войтович Л.М.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ СТРАХОВИХ ТА ПЕРЕСТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу основних видів безпеки, з якими стикаються страхові та перестрахові компанії у процесі своєї діяльності. Виділено фінансову, кадрову, інформаційну безпеку та їх особливості для страхових компаній. Виділено основні причини зацікавленості шахраїв у вітчизняному страховому ринку. Вивчено проблему рейтингування для страхових та перестрахових компаній в Україні. Проаналізовано основні методи управління безпекою страхових та перестрахових компаній.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, фінансова безпека, кадрова безпека, інформаційна безпека, методи управління безпекою.

Войтович Л.М. УПРАВЛЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТЬЮ СТРАХОВЫХ И ПЕРЕСТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В УКРАИНЕ

Статья посвящена анализу основных видов безопасности, с которыми сталкиваются страховые и перестраховые компании в процессе своей деятельности. Выделены финансовая, кадровая, информационная безопасность и их особенности для страховых компаний. Выделены основные причины заинтересованности мошенников в отечественном страховом рынке. Изучена проблема рейтингования для страховых и перестраховочных компаний в Украине. Проанализированы основные методы управления безопасностью страховых и перестраховых компаний.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность, финансовая безопасность, кадровая безопасность, информационная безопасность, методы управления безопасностью.

Voytovych L.M. SAFETY MANAGEMENT OF INSURANCE AND REINSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

The main types of security faced by insurance and reinsurance companies in the normal course of business are analyzed in the article. The financial, personnel, information security and their characteristics for insurance companies are allocated. The main reasons for the interest of fraudsters in the domestic insurance market is dedicated. The problem of ranking for insurance and reinsurance companies in Ukraine is studied. The basic methods of safety management of insurance and reinsurance companies are analyzed.

Keywords: security, economic security, financial security, personnel security, information security, safety management methods.

Постановка проблеми. Сучасне економічне середовище дуже часто змушує менеджерів вітчизняних страхових компаній приймати управлінські рішення в умовах невизначеності, коли діяльність організації перебуває під загрозою впливу різного роду кризових ситуацій, результатом яких може стати зменшення їхньої фінансової стійкості, неплатоспроможність або навіть банкрутство. Конкурентна боротьба на страховому ринку загострює ці проблеми. Тому актуальним на сьогоднішній день стає забезпечення безпеки страхових та перестрахових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на значущість ефективної діяльності страхових та перестрахових компаній України, особливого значення набуває чітке й однозначне тлумачення безпеки страхових компаній, її видів та способів управління нею. Вагомий внесок у дослідження економічної та фінансової безпеки страхових компаній зробили такі вчені України і ближнього зарубіжжя, як А.М. Єрмошенко, М.І. Зубок, Н.Г. Мехеда, П.О. Нікіфоров, І.Ю. Постнікова, О.О. Охріменко, Р.І. Тринько, Н.В. Ткаченко, Н.В. Чередниченко та ін.

В Україні є достатньо комплексних спеціальних досліджень, присвячених проблематиці економічної та фінансової безпеки страхових компаній, проте, на жаль, вітчизняні науковці не мають однозначної відповіді щодо основних видів безпеки, характерних для страхових та перестрахових компаній. Усі вчені дотримуються власних поглядів щодо її видів і методів управління безпекою цих компаній.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад безпеки страхових та перестрахових компаній і виділення основних методів управління їх безпекою в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити сутність поняття «безпека страхової компанії»;
- охарактеризувати основні види та класифікацію безпеки страхових та перестрахових компаній;
- виділити методи управління безпекою страхових та перестрахових компаній в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У перекладі з грецької поняття «безпека» означає «володіти ситуацією» [2, с. 47]. Під безпекою люди розуміють певний стан дійсності, при якому відсутні будь-які загрози. Відсутність безпеки або процес її зниження трактується як загроза, явище та загрозовий процес для існування життя і його перспектив.

Безпека страхової компанії – це стан стійкої життєдіяльності, за якого гарантується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей страховика, захист від зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов функціонування.

Основними об'єктами захисту в страховій компанії є: фінансові ресурси, персонал страхової компанії, матеріальні засоби, інформаційні ресурси страхової компанії з обмеженим доступом. Основними елементами системи безпеки діяльності страхової компанії

е: заходи безпеки, технології безпеки, сили безпеки і засоби безпеки.

Економічну безпеку страхової та перестрахової компанії розглядатимемо як систему, що містить три рівні: на стратегічному рівні підсистему забезпечення економічної безпеки страхових компаній, а на тактичних рівнях – підсистеми організації економічної безпеки та управління економічною безпекою страхових та перестрахових компаній. У нашому дослідженні економічна безпека страхових компаній розглядається як інтеграційний механізм, який включає три чинники:

- безпечне функціонування – відсутність обставин, які потенційно можуть завдати економічної шкоди страховим компаніям або їх окремим елементам;

- стійкий розвиток – певний стан динамічної рівноваги, за якого страхова компанія здатна розвиватися в умовах впливу несприятливих чинників внутрішнього і зовнішнього середовища;

- підвищення ринкової вартості компанії – підтримка вартості акціонерного капіталу (дивіденди) і збільшення курсової вартості акцій.

Завдання щодо управління цими чинниками економічної безпеки покладається на страховий менеджмент. Безпосередньо реалізація функцій страхового менеджменту здійснюється за допомогою трьох інструментів: корпоративне управління, ризик-менеджмент, сек'юритизація активів.

Отже, процес гарантування економічної безпеки страхової компанії становить єдиний організаційно-технічний комплекс, при формуванні якого розробляється концепція забезпечення безпеки та політика безпеки. В основі концепції безпеки лежать обов'язкові заходи, спрямовані на розробку плану дій із захисту економічної діяльності страхової компанії. Політика економічної безпеки страхової компанії визначає оптимальний спосіб використання комунікаційних та інформаційних ресурсів, правила доступу в офіс компанії, до конфіденційної інформації тощо.

Ми розглядатимемо три види економічної безпеки, з якими стикаються страхові та перестрахові компанії у процесі своєї діяльності і способи управління ними: фінансова безпека; кадрова безпека; інформаційна безпека.

Фінансова безпека страхової компанії – це її спроможність забезпечувати стійкість фінансово-економічного розвитку, платіжно-розрахункових відносин (зобов'язань) та основних фінансово-економічних параметрів; нейтралізувати вплив зовнішніх кризових ситуацій і навмисних дій агресивних чинників (держави, компаній, угруповань), тінювих структур на фінансову стійкість страхової компанії; попереджати виведення капіталів з-під контролю страховиків; попереджати конфлікти між власниками різних рівнів щодо розподілу та використання ресурсів страхової компанії.

Важливим чинником у забезпеченні фінансової безпеки страхової компанії є законодавчо закріплений обов'язок інститутів влади створювати механізми захисту національних фінансово-економічних інтересів і протидіяти впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

Серед внутрішніх заходів забезпечення фінансової безпеки страховими компаніями здійснюються [3, с. 90]:

- забезпечення інформаційної безпеки;
- налагодження чіткої схеми дій страхових підрозділів і головних спеціалістів та контролю за їх додержанням;

- фінансовий аналіз клієнтів до укладення договору страхування та попередження різних шахрайств за допомогою новітніх технологій;

- створення, ведення та використання «чорних списків» несумлінних клієнтів;

- проведення роботи щодо підвищення рівня страхової культури населення.

У фінансовому менеджменті страхових та перестрахових компаній існує низка оперативних методів оздоровлення компанії та збереження достатнього рівня її фінансової стійкості та платоспроможності. Система цих методів у практиці фінансів страховика базується на управлінні основними чинниками, які й визначають стійкість страхової компанії та одночасно можуть виступати критеріями для кількісної та якісної оцінки рівня фінансової безпеки страхової та перестрахової компаній: розмір власних коштів; виважена тарифна політика; збалансований страховий портфель; величина страхових резервів, адекватна сумі взятих страховиком на себе зобов'язань; перестраховування; розміщення страхових резервів [6, с. 58].

Таким чином, визначення місця фінансової безпеки страхової компанії, основних загроз діяльності інститутів страхового ринку мають важливе значення для системи фінансового управління страховика, є основою для розроблення ним стратегічних цілей та вибору шляхів їх досягнення.

Кадрова безпека страхової компанії – це правове та інформаційне забезпечення процесу управління персоналом: вирішення правових питань трудових відносин, підготовка нормативних документів, що їх регулюють, забезпечення необхідною інформацією всіх підрозділів управління персоналом [7, с. 42]. Це генеральний напрям кадрової політики, сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з опрацювання цілей, завдань, спрямованих на збереження, зміцнення й розвиток кадрового потенціалу, на створення відповідального і високопродуктивного згуртованого колективу, здатного вчасно реагувати на постійно мінливі вимоги страхового ринку з урахуванням стратегії розвитку страхової компанії.

Кадрова безпека страхової компанії може включати такі підвиди [8]:

- кар'єрна безпека (професійно-кваліфікаційне та посадове просування працівників страхової компанії, заохочення у підвищенні своєї кваліфікації до вимог функціональних обов'язків, отримання шансів для самореалізації на робочому місці);

- технологічна безпека (система аналізу та прогнозування, спрямована на створення сучасного обладнання робочого місця, новітніх технологій, використання передового досвіду);

- інтелектуальна безпека (рівень володіння сучасними страховими термінами, впровадження новацій у розвиток персоналу страхової компанії, підвищення рівня професійних знань, навичок, умінь, стимулювання прояву ініціативи та здібностей шляхом створення гнучкої системи преміювання у відповідності з розвитком науково-технічного прогресу);

- естетична безпека (проведення загальноосвітніх семінарів, конференцій, групових дискусій; мотивація задоволення персоналу своєю роботою; покращення власного іміджу кожного працівника);

- адміністративно-незалежна безпека (гарантування об'єктивного оцінювання результатів праці та виявлення потенціалу кожного працівника страхової компанії, неможливість призначення непідготовлених і некомпетентних кадрів, що знаходяться у родинних стосунках із власниками (засновниками,

акціонерами та ін.) страховика, на керівні посади, на які заслужено претендують перспективні та досвідчені співробітники).

Часто працівники не знають своїх перспектив у певному колективі, що свідчить про неправильну роботу з персоналом. Відсутність планування і контролю кар'єри у страховій компанії є вагомою загрозою кадровій безпеці. Планування і контроль ділової кар'єри є важливими складовими кадрової політики тому, що, починаючи з моменту прийняття працівника у страхову компанію і закінчуючи ймовірним звільненням з роботи, необхідно організувати плано-мірне горизонтальне та вертикальне його просування за системою посад чи робочих місць.

Згідно з Е. Мейо, управління кар'єрою – це процес, завдяки якому кар'єра окремих співробітників планується з метою задоволення комерційних інтересів організації, а також переваг та інтересів кожного окремого співробітника. В управління кар'єрою Е. Мейо включає [7, с. 44]:

- процеси планування індивідуальної кар'єри (професійні консультації, робочі групи щодо планування кар'єрного розвитку, плани саморозвитку співробітника, виявлення кар'єрного ресурсу);
- процеси спільного планування кар'єри (аналіз оцінок і рівня розвитку, центри оцінки потенціалу, центри розвитку, спільне планування кар'єри);
- організаційні процеси (процес призначення, системи кар'єра/ступінь, планування наступності, безперервності кар'єри, реклама шляхів можливого розвитку, планування потреби у робочій силі, спеціальні схеми швидкого просування для перспективних співробітників).

Отже, кадрова безпека страхової компанії є складовою економічної безпеки, яку варто досліджувати як сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для страховика дії чи обставини попереджені або зведені до такого рівня, за якого вони не спроможні завдати шкоди встановленому порядку функціонування страхової компанії, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненню страховиком стратегічних цілей.

Інформаційна безпека страхової компанії полягає у комплексі дій з пошуку, оброблення та поширення інформації в інтересах учасників страхових відносин. В основу інформаційної безпеки має бути покладено заходи захисту інформації в засобах і мережах її передання та обробки, а також створення відповідної нормативної бази з метою регулювання порядку доступу, зберігання і використання інформації страхової чи перестрахової компанії.

Інформаційна безпека може включати три основні напрями [4, с. 289]:

- спостереження: стратегічний моніторинг, вивчення та аналіз веб-сайтів, економічні, геополітичні та соціально-економічні дослідження тощо;
- активні заходи із: забезпечення ідентифікації та відбору фахівців страхової компанії, розслідування в економічній сфері, протидії недобросовісній конкуренції;
- консультації із: створення інформаційних груп за напрямами; моделювання ситуацій, проведення спеціалізованих нарад.

Страхова компанія зобов'язана своєчасно надавати клієнту відповідну об'єктивну інформацію з метою прийняття ним зваженого свідомого рішення; інформувати клієнтів про страхову послугу та будь-які ризики неупередженим та зваженим способом; інформувати клієнта про його обов'язки та обов'язки постачальника послуг. Клієнтам страхової компа-

нії повинна бути надана інформація про: страховика, посередника і його правовий статус (страховий агент, страховий брокер); страхову послугу (перелік ризиків, що покриваються страхуванням, страхова сума, умови страхування, винятки із страхування, страховий тариф тощо; додаткові страхові збори та очікуваний прибуток (якщо передбачено договором); розгляд скарг та інші договірні умови).

Одним із проявів неконкурентних дій є неправомірне використання відомостей, що становлять комерційну таємницю суб'єкта господарювання. Згідно зі ст. 505 Цивільного Кодексу України, комерційною таємницею вважається інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових невідома та не легкодоступна для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить [11].

При визначенні складу комерційної таємниці необхідно виходити з економічної вигоди і безпеки страховика. Занадто таємна діяльність страхової компанії може обернутися втратою прибутку через те, що умови ринку вимагають широкої реклами. Однак зневажливе ставлення до комерційної таємниці також може призвести до негативних результатів. Американські фахівці доводять, що втрата 20% інформації з обмеженим доступом призводить до банкрутства страхових компаній у 60 випадках із 100 [9, с. 83].

Світовий досвід свідчить, що 15% страхових випадків пов'язані з шахрайськими діями клієнтів страхових компаній, що і притаманно для України. Можна виділити для вітчизняного страхового ринку причини, що впливають і сприяють вибору шахраями саме страхових компаній [10, с. 150]:

- відсутність належного рівня страхової культури населення;
- відсутність спеціальних цивільно-правових норм, що передбачають відповідальність за скоєння злочинів у страховій сфері;
- відсутність учбово-методичних і теоретичних розробок виявлення та розслідування злочинів у сфері страхування;
- недостатнє висвітлення у засобах масової інформації фактів розкриття злочинів по відношенню до страхових компаній.

Інформація, що є результатом інформаційно-аналітичної роботи у страховій компанії, має висвітлювати вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на рівень економічної безпеки страхової компанії. Без цих даних є неможливим налагодження моніторингу за станом безпеки. Основними джерелами інформації для здійснення моніторингу стану фінансової безпеки страхової компанії є дані бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку і звітності. На сьогодні більшість вітчизняних страхових компаній використовують такі автоматизовані програми та бази даних. На рівні Міністерства фінансів України співробітники Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринку фінансових послуг, працюють з програмним продуктом «Автоматизована система «Фінансове управління», яка покликана вести базу даних з основних показників діяльності страховиків України.

У процесі інформаційно-аналітичного забезпечення важливим є здійснення прогнозування, яке передбачає події у фінансовій діяльності страхової компанії на майбутнє та підтримує фінансову безпеку страховика на належному рівні.

Отже, створення системи інформаційного забезпечення є необхідною умовою для правильної та опе-

ративної оцінки рівня безпеки страхової компанії, прогнозування можливих внутрішніх та зовнішніх загроз діяльності страхових та перестрахових компаній, дотримання достатності фінансових ресурсів для своєчасного погашення страхових зобов'язань і вироблення ефективних управлінських рішень у процесі управління нею.

Питання безпеки, особливо у сфері фінансової діяльності, безпосередньо пов'язані з ризиками, причому в умовах глобалізації особливо зростає небезпека великих ризиків. Для вирішення цих питань використовується такий фінансовий інструмент, як перестраховування. Сучасні перестрахові компанії – це організації з великим капіталом, які збільшують свої активи за рахунок попиту на послуги перестраховування.

Кожна страхова компанія самостійно визначає собі партнерів з перестраховування. Сьогодні страхові компанії обирають лише відомих перестраховиків, щоб отримувати якісні перестрахові послуги, а також бути абсолютно впевненими в платоспроможності і чесності контрагента. Вітчизняні страхові та перестрахові компанії часто прагнуть перестраховувати свої ризики у зарубіжних перестраховиків. У таких умовах підвищується відповідальність при виробленні важливих напрямів, які б забезпечували безпеку тих рішень, що приймаються на ринку перестраховування. При формуванні безпеки варто було б застосовувати механізм відповідальності, який спиратиметься на розроблення кількісних та якісних параметрів економічної безпеки, моніторинг та прогнозування чинників, визначаючих виникнення загроз економічної безпеки у сфері перестраховування. Потрібно проводити глибокі дослідження у системі забезпечення безпеки на ринку перестраховування і виявлення для цих цілей тенденцій і можливостей розвитку загроз, пошуку оптимальних шляхів їх подолання.

В якості найбільш суттєвих питань у системі безпеки перестраховування і страхування уже сьогодні потрібно вирішувати проблему формування і розвитку інститутів фінансової інфраструктури і координації їх вітчизняної діяльності з міжнародними організаціями, у тому числі рейтинговими агентствами. Сутність проблеми рейтингування в тому, що вітчизняні компанії звертаються у міжнародні рейтингові агентства під впливом заборони співпраці з нерейтинговими (низькорейтинговими) компаніями. З одного боку, їхні рейтинги представляють собою відносно незалежну оцінку фінансового стану конкретної страхової компанії, її менеджменту, можливостей виконати прийняті зобов'язання у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі; орієнтир для клієнтів та акціонерів; хорошу рекламу. З іншого боку – за власні кошти страхова або перестрахова компанія стає заручником оцінки рейтингового агентства. Якщо оцінка рейтингової компанії була негативною, то навколо оцінюючої компанії піднімається паніка, яка несе за собою часто безпідставну втрату капіталу та клієнтів. Рейтингові агентства не несуть жодної відповідальності за свої оцінки, а компанії суттєво страждають від їх негативних відгуків [1, с. 44].

До основних методів управління безпекою страхових та перестрахових компаній віднесемо:

– адміністративні – методи, що реалізуються шляхом прямого впливу керівників страхових компаній на підлеглих через накази, розпорядження, вказівки, різні положення, правила, нормативи, які організаційно регламентують діяльність підлеглих осіб;

– економічні – методи, через непрямий вплив яких на джерела та чинники небезпеки створюється ефективний механізм захисту (оплата праці, вартість страхової послуги, страхове відшкодування, дивіденди, податки);

– маркетингові – методи, спрямовані на вичення страхового ринку з метою впливу на нього, а також на конкурентну стратегію, яка повинна дозволити страховій компанії забезпечити безпечний розвиток у ринковому середовищі;

– організаційні – методи, які підтримують та активізують організаційні структури, покращують порядок у страховій компанії (оптимізація структури страхової компанії і всіх її функцій, розроблення стратегічних планів розвитку і визначення шляхів їх здійснення, забезпечення збуту страхових послуг, створення страхових комунікацій та інфраструктури, управління фінансовими потоками);

– соціально-психологічні – методи, які ґрунтуються на використанні моральної зацікавленості працівника в отриманні суспільного визнання його трудового внеску у діяльність страхової компанії (гуманізація праці, психологічне спонукання, порозуміння між підлеглими та керівниками).

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, економічна безпека страхових та перестрахових компаній тісно пов'язана з різного роду загрозами і ризиками, яких можна уникнути за допомогою диверсифікації, фінансово-кредитного забезпечення, перевірки партнерів по бізнесу, захисту комерційної таємниці. Структура економічної безпеки включає в себе достатньо фінансово-економічних ресурсів для забезпечення потрібного рівня безпеки країни, забезпечення ефективного розвитку економіки. Одним із фінансових інститутів, які можуть вирішити проблеми саме такого характеру, є перестраховування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Постникова І.Ю. Економіческая безопасность. Особенности ее проявления в перестраховании / И.Ю. Постникова // *Финансы*. – 2009. – № 7. – С. 44-47.
2. Ермошенко А.М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А.М. Ермошенко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2004. – № 4(34). – С. 46-51.
3. Накіфоров П.О. Сутність та значення фінансової безпеки страхової компанії / П.О. Накіфоров, С.С. Кучерівська // *Фінанси України*. – 2006. – № 5. – С. 86-90.
4. Тринько Р.І. Страхування в системі економічної безпеки: монографія / Р.І. Тринько. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – 328 с.
5. Охріменко О.О. Страховий захист: менеджмент, маркетинг, економіка безпеки (туристське підприємництво): навч. посібник / О.О. Охріменко. – К.: Міжнародна агенція «BeeZone», 2005. – 416 с.
6. Ермошенко А.М. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки страхових організацій / А.М. Ермошенко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2004. – № 9(39). – С. 56-61.
7. Мехеда Н.Г. Соціально-мотиваційні складові кадрової безпеки / Н.Г. Мехеда, А.І. Маренич // *Фінансовий простір*. – 2010. – № 2(6). – С. 38-45.
8. Череди́ченко Н.В. Кадрова безпека як складова частина економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / Н.В. Череди́ченко. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/8570/1/579.doc>.
9. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності: навч. посібник / М.І. Зубок. – Київ: КНЕУ, 2002. – 190 с.
10. Ткаченко Н.В. Фінансова небезпека страхового шахрайства / Н.В. Ткаченко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2003. – № 12(30). – С. 147-153.
11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року, № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>.